

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қиялын дамытуға сюжеттік-рөлдік ойынның әсеріЖАРИЯЛАНДЫ
16.06.2020СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/76979/>

Ақмола облысы

Целиноград ауданы

Нұресіл ауылы

«Болашақ» балабақшасының тәрбиешісі: Мейрамхан Ардах

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту әрбір бала үшін де, елдің болашағы үшін де маңызды. Олар үздіксіз білім беру жүйесінің бірінші деңгейі ретінде әрекет етіп және бала тұлғасын қалыптастыру мен дамыту үшін барлық қажетті жағдайларды жасайды

3 жастан 4 жасқа дейінгі аралықта сюжеттік-рөлдік ойын баланың жалпы психикалық, зияткерлік және жеке дамуына қолайлы жағдай жасайтын жетекші іс-әрекет болып табылады. Бұл кезең тілдік даму үшін бірегей кезең, себебі бұл уақытта бала тілге, оның дыбыстық және мағыналық жағынан жоғары сезімталдыққа ие.

Мектеп жасына дейінгі балалар ересектермен қарым-қатынас жасау, көптеген сұрақтар қою, шағын таныс ертегілерді қызығушылықпен айту және танымдық қызығушылықтар танытуға ынталы болып келеді. Баланың ересектермен қарым-қатынас жасауға қанағаттанғысыз қажеттілігі олардың арасындағы эмоционалдық оқшаулануға әкеледі.

«Мектеп жасына дейінгі балалардың шығармашылық қиялын дамытуға сюжеттік-рөлдік ойынның әсері» тақырыбын таңдаудың өзектілігі ойын — адам іс-әрекетінің ерекше түрі болып табылады. Ол өскелең ұрпақты өмірге дайындау үшін қоғамдық қажеттілік болып табылады. Мектепке дейінгі балалық шақ 3 жастан 6-7 жасқа дейінгі кезеңді қамтиды. Бұл жас кезеңінде балада ішкі психикалық өмірі мен мінез-құлқының реттелуі пайда болады.

Бала өміріндегі маңызды қасиеттер мен қабілеттер ересектермен сөйлесуде емес,

сабақтарда емес, сюжеттік-рөлдік ойында пайда болады және дамиды.

Сюжеттік-рөлдік ойын мектепке дейінгі ерте жаста пайда болады және мектепке дейінгі балалық шақтың ортасында өзінің гүлденуіне жетеді. Мұндай ойын барысында баланың барлық психикалық қасиеттері мен ерекшеліктері қарқынды қалыптасады

Ойын іс-әрекеті мінез — құлықтың еркіндігін және барлық психикалық процесстерді қалыптастыруға әсер етеді.

А. С. Макаренко ойынды адам іс-әрекетінің ерекше түрі деп есептеді. Ол өскелең ұрпақты өмірге дайындауға деген қоғамдық қажеттілікке жауап ретінде туындайды және бала өмірінде маңызды мәнге ие. Ойында бала қандай белсенділік танытатын болса, ол көп жағдайда келешекте де қызмет бабында сондай болады. Сондықтан болашақ қайраткерді тәрбиелеу, ең алдымен, ойыннан басталады.

Шығармашылық ойындарда балалардың қоршаған өмір туралы әсерлері, олардың өмірлік құбылыстарды түсінуінің тереңдігі көрсетіледі .

Шығармашылық ойындардың мазмұнын балалар өздері ойлап табады. Ойындардың осы тобында балалардың еркіндігі, дербестігі, өзін-өзі ұйымдастыруы мен шығармашылығы ерекше толымдылықпен көрінеді.

С. Л. Рубинштейн сюжеттік-рөлдік ойын — бұл мектеп жасына дейінгі бала ойынының негізгі түрі екенін атап өтті. Оны баланың өздігінен көрінуін сипаттай отырып, сонымен бірге ол баланың ересектермен өзара әрекеттесуінен құрылады деді. Ойынның негізгі ерекшеліктері: балалардың эмоционалдық қанығуы мен қызығушылығы, дербестігі, белсенділігі, шығармашылығы.

Өз сипаты бойынша сюжеттік-рөлдік ойын іс-әрекет болып табылады. Баланың ойынын қоректендіретін негізгі көзі — оның қоршаған әлемі, ересектер мен құрдастарының өмірі мен іс-әрекеті.

Сюжеттік-рөлдік ойынның негізі бала ересек адамның рөлін өзіне алады және оны өзі құрған ойын жағдайында орындайды. Мысалы, мектепті ойнай отырып, сыныпта оқушылармен (құрдастарымен) сабақ жүргізетін мұғалімді бейнелейді. Балалар ойын тақырыбын өздері таңдайды, оның даму жолдарын анықтайды, ойынды қалай ашуға болатынын және т. б. шешеді.

Сюжеттік-рөлдік ойындарды біріктіре отырып, балалар өз еркі бойынша серіктестерді таңдайды, ойын ережелерін өздері белгілейді, олардың орындалуын қадағалайды, өзара қарым-қатынасты реттейді.

Сюжеттік-рөлдік ойынның шығармашылық сипаты оның іске асырылуы қиялдың белсенді жұмысымен, баланың қоршаған әлем туралы өз әсерлерін көрсету қабілетінің дамуымен байланысты ойдың болуымен анықталады. Рөлді ойнаған кезде бала

шығармашылығы қайта түрленудің сипатын қабылдайды. Оның табыстылығы ойыншының жеке тәжірибесімен, оның сезімдерінің даму дәрежесімен, қызығушылықтарының қиялымен тікелей байланысты. Балалар ойындарды таңдап, ойды толық жүзеге асыруға, рөлді жеңуге көмектесетін үлкен тапқырлық танытады. Шығармашылық сюжеттік-рөлдік ойынға ерекше түрткілер тән. Себебі бұл адамның белгілі бір іс-әрекет жасауға итермелейді, ынталандырады. Бұл баланың ересектермен бірге әлеуметтік өмірге деген қажеттілігі. Бұл ұмтылыс, бір жағынан, баланың оны жүзеге асыруға дайын еместігімен, екінші жағынан — балалардың өсіп келе жатқан дербестігімен бетпе-бет келеді. Пайда болған қарама-қайшылықтар сюжеттік-рөлдік ойында рұқсат етіледі: онда бала ересек адамның рөлін өзіне қабылдап, оның өмірін, іс-әрекетін және қарым-қатынасын жаңғыртады.

Балалардың жас шамасына байланысты ойынның тікелей түоткілері ойын мазмұнын анықтау арқылы өзгереді. Егер мектепке дейінгі кіші жастағы балада ойынның негізгі себебі тартымды заттармен әрекет ететін болса, онда мектепке дейінгі ересек жастағы бала үшін негізгі себеп — ойында бейнеленген ересектердің бір-бірімен қарым-қатынас жасауы болады.

Сюжеттік-рөлдік ойын келесі құрылымдық компоненттерге ие: сюжет, мазмұн, рөл.

Сюжеттік-рөлдік ойынның басты компоненті-сюжет, онсыз сюжеттік-рөлдік ойын жоқ. Ойынның сюжеті-бұл балалар ойнайтын шындық саласы. Сюжет баланың белгілі бір іс-әрекеттерін, оқиғаларды, қоршаған ортаның өмірі мен әрекеттерінен өзара қарым-қатынасын бейнелейді. Бұл ретте оның ойын әрекеттері (автокөлік рөлін айналдыру, түскі ас дайындау, оқушыларды және т.б. сурет салуға үйрету) сюжетті іске асырудың негізгі құралдарының бірі.

Ойын сюжеттері әртүрлі. Оларды шартты түрде бөлінеді,

— тұрмыстық (отбасы ойындары, балабақша);

Сюжеттік-рөлдік ойын мазмұны баланың өзіне алатын рөлі арқылы жүзеге асырылады. Рөл-сюжетті жүзеге асыру құралы және сюжеттік-рөлдік ойынның басты компоненті. Бала үшін рөл-бұл оның ойын позициясы: ол өзін сюжеттің қандай да бір кейіпкерімен теңдестіреді және осы кейіпкер туралы ұғымдарға сәйкес әрекет етеді. Әр түрлі рөлде баланың қоршаған өмірінен алған, ересектер әлемінен алынған мінез-құлық ережелері болады. Ана балаларға қамқорлық жасайды, оларға тамақ дайындайды, ұйықтатады; мұғалім қатты және нақты, қатаң сөйлейді және оның сабақтарында назар аударуды талап етеді.

Баланың рөлдік мінез-құлық ережелеріне бағынуы сюжеттік-рөлдік ойынның маңызды элементі болып табылады. рөл — бұл қалай әрекет ету керек деген үлгі. Осы үлгіге сүйене отырып, бала ойынға қатысушылардың мінез-құлқын айыра біледі

СЮЖЕТТІК ОЙЫН-АҚЫЛ-ОЙ ТӘРБИЕСІНІҢ БІР ҚҰРАЛЫ. БАЛА ОЙЫНДА ҚОРШАҒАН ӨМІРДІҢ ҚҰБЫЛЫСТАРЫ МЕН ОҚИҒАЛАРЫН КӨРСЕТЕ ОТЫРЫП, ОЛАРДЫ ЖАҢҒЫРТАДЫ.

Запорожец А. В. баланың интеллектуалдық дамуында сюжеттік-рөлдік ойынның тағы бір маңызды мәнін көрсетеді. Ол бірлескен ойында бейнеленген оқиғаларға, іс-әрекеттерге, заттарға өз көзқарасын басқалардың көзқарасымен үйлестіре білуі қалыптасып, баланың ойлау қабілетін жаңа деңгейге көшіру үшін мүмкіндік береді деді.

Балалардың қиялын дамыту үшін сюжеттік-рөлдік ойын өте маңызды. Ойын, қиял ахуалын құру (сюжет оқиғаларын біріктіру).

Ойында баланың үлкен қозғалыс тәжірибесі қалыптасады.

Онда бір жағынан, әртүрлі қозғалыстарды дамыту және жетілдіру үшін қолайлы жағдайлар жасалады, екінші жағынан, рөлді қабылдай отырып, бала өзінің рөлдік мінез-құлқын жүзеге асыру үшін қозғалысты жиі пайдаланады,

бейнеленген кейіпкердің іс-әрекеттеріне тән ерекшеліктерін саналы түрде береді

Осыған орай, баланың әлеуметтік тәжірибені жинақтауда сюжеттік-рөлдік ойынның тәрбиелік әсерінің мәнін зор деп айтуға болады.

Д. Б. Эльконин сюжеттік-рөлдік ойын құрылымын қарастырып, оның орталық компоненті — қоғамда қабылданған нормаларға, ережелерге сәйкес келетін әр түрлі жағдайларда адамдардың мінез-құлқының рөлі екенін көрсетті.

Сюжеттік-рөлдік ойындар мазмұнының әртүрлілігі балалардың ойында бейнеленген шынайылық жақтарын білуімен, осы білімдердің балалардың қызығушылықтарына, сезімдеріне, оның жеке тәжірибесіне үндесуімен анықталады. Соңында, ойын мазмұнын дамыту баланың ересектердің іс-әрекеті мен өзара қарым-қатынасына тән ерекшеліктерді бөліп алу қабілетіне байланысты демекпіз.

Өмірдің алғашқы жылдарында ересектердің оқыту әсері кезінде бала сюжеттік-рөлдік ойынның алғышарттарын білдіретін ойын әрекетінің кезеңдерінен өтеді.

Бірінші осындай кезең-таныстыру ойыны. Ересек адам әр түрлі ойыншықтар мен заттарды пайдалана отырып, баланың заттық-ойын әрекетін ұйымдастырады. Оның мазмұны іс-әрекеттер-бала ересектермен бірге заттың, ойыншықтың қасиеттері мен сапасын зерттей отырып жасайтын манипуляциялар құрайды.

3-4 айдан бері сәби оның кеудесіне ілінген ойыншықтарға (сақиналар, шарлар мен т.б.) тартылады, оларды қарастырады: кездейсоқ затқа көзі түсіп, қуанады, қозғалысты қайталауға тырысады. 5-6 айда балаға түрлі материалдардан (резеңке, пластмасса, ағаш) жасалған ойыншықтар ұсынылады. Ойыншықпен дербес манипуляция барысында

бала оның қасиеттерін біледі.

Ойын әрекетін дамытудың екінші кезеңінде баланың іс-әрекеттері заттың өзіндік қасиеттерін анықтауға және оның көмегімен белгілі бір нәтижеге қол жеткізуге бағытталған ойын пайда болады.

Ойынның үшінші кезеңі 2 жас шамасы жатады. Бұл кезеңде сюжетті-бейнелі ойын қалыптасады, онда балалар күнделікті өмірде алған әсерлерін белсенді көрсете бастайды .

Тәрбиеші балаларды жеке тәжірибесі бойынша таныс өмірлік жағдайларды, ойын (шартты) жоспарында көрсетуге үйретеді. Сюжеттік-бейнелі ойындарды дамыту үшін әр түрлі ойыншықтар қажет, олардың көмегімен педагог балаларды ойын тапсырмаларын шешуге тартады.

Бала өмірінің екінші жылы ішінде келесілерді үйренуі керек: түрлі ойын әрекеттерін орындау қуыршақтарды салу, оны тамақтандыру, арбада сырғанау, тамақ пісіру, машинада ойыншықтар, жүктер мен т.б. тасымалдау, ойын әрекеттерін бірінші сөйлеу пікірлерімен толықтыру немесе ауыстыру. Балаларға ойын үшін әртүрлі материалдар ұсынылады: бейнелі ойыншықтар, заттар.

Сюжеттік-рөлдік ойынды дамытудың негізгі шарты-бұл ересектер пен баланың бірлескен ойындары. Балаларды ойын мазмұнын дамытуға үйрету үшін педагог оларды белсенді қатысуға тарта отырып, өмірлік жағдайларды жеңеді.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.